

Hertog Janlezing 2019

In dit Vriendenbericht allereerst een terugblik op de Hertog Janlezing, die op 11 april jl. werd gehouden in het Taxandriamuseum in Turnhout (België). Ruim 80 bezoekers genoten van een gastvrije ontvangst én van de zeer boeiende lezing van Jan Lampo.

Jan Lampo (Antwerpen, 1957) studeerde geschiedenis. Eerder was hij redacteur van De Standaard en sinds 1998 inventariseert hij in het Letterenhuis archieven van Vlaamse schrijvers. Hij publiceerde een tiental boeken over de geschiedenis van de stad Antwerpen en geeft les aan het Kunsthistorisch Instituut van Antwerpen.

Voor degenen die de lezing hebben gemist – of juist voor degenen die de lezing nog eens op hoofdpunten willen nalezen – volgt onderstaand een samenvatting van de zesde Hertog Jan lezing, met grote dank aan Wies van Leeuwen en René de Bont.

Gouden Eeuw

In zijn lezing behandelt Jan Lampo de zestiende eeuw, eigenlijk de periode 1485-1585, de Gouden Eeuw van Antwerpen en ook van Brabant. Het gaat daarbij om Felix Antwerpia, gelukkig Antwerpen en de rol van de stad in het Hertogdom. De geografische ligging en de toegang van de haven via de Schelde bepalen groei en bloei van de stad, in deze periode de grote handelsmetropool van Noord-Europa, opvolger van Brugge dat geleidelijk is verzand. Door overstromingen wordt de Westerschelde in de zestiende eeuw juist steeds beter bevaarbaar. De stad Antwerpen heeft voorhavens aan de Westerschelde, onder meer Vlissingen.

Bloeiende handel

De hertog van Brabant bevordert de handel, de jaarmarkten van Antwerpen en Bergen op Zoom zijn daarvoor van groot belang. Het gaat daarbij onder meer om import van specerijen, Engels

laken en ertsen. Deze laatste worden verwerkt in Augsburg en Ulm, onder meer door de vermaarde Fugger-familie. In 1501 krijgt Antwerpen het monopolie voor de handel in specerijen uit Portugal. De Portugezen handelen ook in zilver en koper, het koper wordt in de Zuidelijke Nederlanden ingekocht en verwerkt, onder meer in Dinant, de zogenaamde Dinanderie. Heeft Antwerpen in het midden van de vijftiende eeuw 20.000 inwoners, in 1560 zijn het er al ruim 100.000. Deze bloei en groei gaat ten koste van Brugge. Er komen nieuwe bedrijven met hoogwaardige producten als schilderijen, instrumenten, meubels, tapijten, etc.

Prestigieuze bouwwerken

foto: het Vleeshuis in Antwerpen

Het Hanzehuis en de Beurs getuigen van handel en voorspoed. De stad is een grote bouwwerf. Een nieuw Vleeshuis komt tot stand in 1503-1504. In 1531 komt er al een nieuwe en grotere beurs, een open plein met vier gaanderijen door Herman de Waghemaeker. Deze Beurs bestaat nog steeds, zij het in negentiende-eeuwse gedaante met ijzeren overkapping. Stadspaleizen hebben ook galerijen en torens. Deze torens dienden niet als uitkijkpost voor de reders, maar zijn prestigeobjecten. Ze worden ook wel Pagaddertorens genoemd, Pagador is Spaans voor betaalmester. Ook tal van kerken, onder meer de Sint-Jacob, en de uitbouw van de Onze Lieve Vrouwekerk met haar prestigieuze torens getuigen van de grote bloei. Bij de voltooiing in 1519 dansen de bouwers en hun gasten rondom het kruis.

Culturele bloei

De culturele bloei komt ook tot uiting in de schilderkunst. Een Antwerpse schilderschool bouwt voort op de Vlaamse Primitieven. Een eclecticische, vaak maniëristische gotische schildertrant. Gesneden retabels met geschilderde luiken zijn een populair exportproduct, ze worden verspreid in heel Europa. Ook het muzikaleven bloeit. De vermaarde Duitse kunstenaar Albrecht Dürer bezoekt zijn Antwerpse vakbroeders en ziet daar onder meer de Onze Lieve Vrouwe-processie en de intocht van Karel V (Karel II van Brabant) met triomfbogen in de dan nieuwe Renaissancestijl.

Buitenplaatsen

De nieuw verworven rijkdom vindt ook een uitdrukking in de bouw van tal van buitenplaatsen, zogenaamde 'Hoven van Plaisantie' rondom de stad. Die is immers lawaaiig en druk, stoffig en stinkend, zeker in de zomertijd. De idee van een 'villa rustica' op het platteland is van alle tijden. Rondom Antwerpen gaat het om huizen in Brabantse stijl, met galerijen en torentjes, in baksteen met speklagen van natuursteen. Veel van deze landgoederen blijven bestaan tot de vroege twintigste eeuw, onder meer het Districtshuis in Hoboken, door de architect Van Bourscheidt.

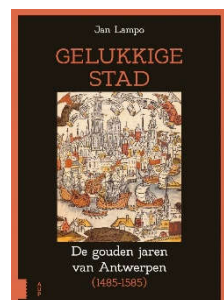
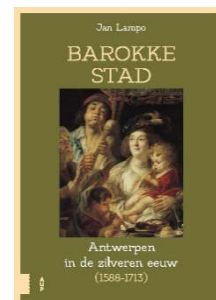
Stadsuitbreiding

De middeleeuwse stad wordt te klein. Gilbert van Schoonbeke ontwikkelt een gebied buiten de oude stad als bouwpromotor of ontwikkelaar. Na 1540 bouwt hij de nieuwe 'Spaanse' omwalling, waarvan de kosten zo hoog zijn, dat de stad nog eeuwenlang in de schuld zit. Bij zijn ontwikkelingen omzeilt hij op slimme wijze de middeleeuwse gildebepalingen. Ook in de oude stad ontwikkelt hij rondom de Vrijdagmarkt het Tapissierspand en de Stadswaag. Hij is een moderne kapitalist maar overlijdt al jong, op 37-jarige leeftijd.

Het einde van de Gouden Eeuw

Het verzet tegen Karel V groeit. Deze is naast Hertog van Brabant, Graaf van Vlaanderen etc. ook Koning van Spanje en Keizer van het Heilige Roomse Rijk. Daarnaast is er ook het groeiende verlangen naar, vooral godsdienstige, gewetensvrijheid. Maar, nog belangrijker, het verzet tegen het centralistische beleid van de keizer, die zich omringt met Spaanse bestuurders en adviseurs. Die worden in de Nederlanden gezien als buitenlanders. Karel V en Philips II tasten het gezag van de lagere edelen in de Nederlanden aan. In 1566 is er de Beeldenstorm, die ook in Antwerpen en elders in het Hertogdom huishoudt. Er is Calvinistische agitatie, die door Alva met harde hand wordt aangepakt. Die ontwikkeling is funest voor de bloei van de Zuidelijke Nederlanden. Vanaf 1560 verlaat men al mondjesmaat de stad. Vooral ambachtslieden trekken naar het noorden. Een verbod de stad te verlaten werkt niet. Alva druipt af. De Spaanse furie met enkele honderden doden drijft Antwerpen in de armen van de opstandelingen. Alexander Farnese is veel milder in aanpak. Hij omsingelt de stad en sluit in 1585 de Schelde af, maar de economische bedrijvigheid gaat voorlopig door. Dan geeft de stad zich over onder relatief gunstige voorwaarden. De protestanten krijgen vier jaar om te vertrekken. Maar dat betekent het einde van de economische bloei. Als de Zeeuwen de Schelde afsluiten is dat het einde van de handelsplaats Antwerpen. Het einde van de Gouden Eeuw van Antwerpen is echter niet de teloorgang van de bloei van de Zuidelijke Nederlanden, zoals Henri Pirenne stelde.

Voor wie nog meer wil lezen van Jan Lampo zijn onder meer 'Gelukkige Stad' over de gouden jaren van Antwerpen tussen 1485 en 1585, en 'Barokke Stad' over de zilveren jaren van Antwerpen tussen 1588 en 1713 een aanrader!

Vrienden- en Vrijwilligersdag 2019

Zoals inmiddels gebruikelijk, vindt op de eerste zaterdag van oktober, dit jaar dus op 5 oktober, de jaarlijkse Vrienden- en Vrijwilligersdag plaats.

We zullen dit jaar te gast zijn in het privédomein Hemelrijk in Essen (België), van de heer en mevrouw De Belder. De familie De Belder is niet alleen een gepassioneerde plantenverzamelaar, maar ook een gedreven plantenveredelaar. De planten in het arboretum van Kalmthout én in hun privédomein Hemelrijk ontstonden door veredeling, of werden op één van de vele reizen in het Verre Oosten gevonden en geïntroduceerd. De familie De Belder heeft het arboretum in Kalmthout uitgebouwd tot een cultureel wetenschappelijk instituut met internationale faam. De ouders van mevrouw De Belder hebben het arboretum in Kalmthout opgericht. Zij waren tevens de grondleggers van de Vlaamse Dendrologische vereniging en de Royal Horticultural Society in Engeland. Later is het privédomein Hemelrijk van ruim 100 hectare ontwikkeld, in samenwerking met de Engelse tuinarchitect Russel Page. In de tuin groeien uitgebreide collecties van esdoorn, paardekastanje, eik, haagbeuk, sierappel, sierkers, magnolia, linde, schijnhazelaar, berk, hulst, meidoorn en toverhazelaar en nog veel meer. Uiteraard zal een uitgebreide rondwandeling over het privédomein tijdens onze Vrienden- en Vrijwilligersdag niet ontbreken.

*Foto: de toegangs-
poort van Hemelrijk*

Na de zomervakantie volgt het uitgebreide programmaoverzicht van de Vrienden- en Vrijwilligersdag, met gegevens over de aanmelding.

Maar noteert u vast **zaterdag 5 oktober** a.s. in uw agenda!

COLOFON

Stichting Vrienden van Brabantse Landgoederen
Woudrichemseweg 38, 4286 LB Almkerk
tel. 0183 400 533

Kijk voor meer informatie op: www.brabantselandgoederen.eu

info@brabantselandgoederen.eu